

en zorgen voor de burgerlijke „gemeente”, en voor de burgerrechten der kerke Christi?

Neen, Oranje heeft gearbeid in de Christelijke politiek, méér dan iemand. Zijn ijver in den rechten weg staat tot het ijveren van Datheen niet als gematigdheid tegenover vurigheid van geest — maar als met bloed bezegeld levenswerk, dat den Prins meermalen ter dood toe bedrukte, tegenover politieke agitatie, die het slecht geweten nauwelijks onder groote woorden wist te verbergen.

Er is ook thans een politiek, die in den weg van Oranje wandelt.

En een andere, die den weg van Datheen heeft verkoren, ook al waarschuwt de historie voor het „laatste” van dien weg.

En ook thans wordt de politiek van Oranje voor „neutraal” uitgekreten. En ook thans schijnt de „ijver” bij de politiek van Datheen te werken. Maar 'twerk gebeurt op den weg van Oranje en het oordeel verteert den weg van hen, die het Overheidszwaard nemen voor Christus' Koninkrijk, dat niet van deze wereld is.

Biggekerke.

A. JANSE.

Enkele zinneprenten uit de tijd van Willem van Oranje.

De naam zinneprent is echt Hollandsch. Een zinneprent is een prent met een bepaalde bedoeling, een tendenz. Het is niet bloot een kunstzinnige uiting van den kunstenaar.

Rembrandt en zinneprent zijn twee onvereenbare begrippen. Rembrandt greep de wisseling van licht en donker, het spel van kleur en vorm. Hij greep wat hij zag; was de zioner, de visionair bij uitzondering.

Maar daarmee sprak hij, toen wellicht nog minder dan nu, tot het volk in zijn breede lagen. Dat vraagt tendenz in het werk van den kunstenaar; het raakt minder het hoe dan het wat.

't Is het onderwerp, dat grijpen moet; niet de wijze van behandeling ervan, al is die natuurlijk nooit geheel zonder betekenissen.

Juist omdat het gaat om het onderwerp, leent deze prentkunst zich bij uitstek tot propagandistische doeleinden. Naast het Geuzelied is het, in de geboortetijd van ons volksbestaan, toen er nog geen machtige pers was die invloed oefende op de geesten, de zinneprent geweest, die met pamflet en vliegblad blaafde, op de omzetting van de volksgeest heeft ingewerkt.

Ik wijs hier op de eigen aard der zinneprenten. Het waren nimmer karikaturen, in het scheppen waarvan ons volk steeds armer geweest is dan in het waardeeren.

Er was soms wel de scherpe, snijdende gedachte, die moest grijpen. De situatie werd uitgebuit, maar de figuren bleven intact. Alva blijft Alva, zonder dat het kenmerkende in de Alvakop wordt versterkt, wat de karikatuur wel doet.

Naast dit soort prent, dat in aard en wezen nadert tot wat later eeuw spotprent noemt, komt ook voor de zinneprent tout-court, die niet anders dan een gedachte, een feit verzinnebeeldt, d.i. in beeld voorstellen.

Een voorbeeld hiervan vindt de lezer hieronder afgedrukt. Hier zit geen spot voor, noch felle tendenz. Alleen de bedoeling om in 't voorstelling en woord het Verbond der Edelen te idealiseeren.

De ineengelegde handen duiden het verbond aan. Ze dragen samen de bedelzak en worden bovendien erdoor verbonden; het symbool, dat de Geuzen zich hadden genomen in verband met Barlaamont's woord tegen de Landvoogdes: „N'aye pas peur Madame; ce ne sont que des gueux”. „Vrees niet, Mevrouw, het zijn slechts bedelaars”. Op dat „bedelaars” reageerden de edelen in het opschrift op de Geuzenpenning: En tout fidèles au roi jusqu'à porter la besace.

We vinden hier aan de tasch, nap en kruik, die we ook aan de Geuzenpenning aantreffen.

De beide dragende figuren zijn verborgen achter de linten, waarop we lezen links „Saevis tranquillis in undis”, „rustig te midden der woedende baren”, en rechts

„In alle druc en rou malcander biet de hant,
„In alles zijt getrouw Gods Kerck en 't Vaderland.”

Met een Vive les Geulx, Leve de Geuzen, wordt de voorstelling naar beneden afgewerkt. En dit alles wordt bestraald door 't licht, waarin in Hebreuwsche letters de naam des Heeren staat. De oorspronkelijke plaat heeft dan nog een breed onderschrift:

D'onvrome die veracht met spotten, schimpen, smaden,
Die hoogste van gheboort en edelst syn in daden.
So gaet met altyt. Doch 't vroom volck achtet niet,
Maar dragen in gedult haer lyden en verdriet.
En hoe men haer meer drukt en perst, en uyt wil

[roeyen]
Hoe sy door Godes hulp, meer groeyen ende bloeyen.
God is haer vaste burcht in voor en tegenspoet.
Dus is der GEUSEN naam den goeden altyt goet.

Zooals men ziet, werken beeld en woord hier samen, om een zoo sterk mogelijke indruk te maken.

Deze zinneprent is vooral onderwijzend. De bitterheid zou later komen. Daar was Alva's optreden toe noodig, om die diep in het hart van het verdrukte volk te doen groeien.

Meer spot dan zinneprent vindt ge in de tweede plaat: het bestuur van Alva voorstellend.

Links staat „Duck dalba”, de hertog van Alva. Hij wordt gekroond, ja, doch door „Tweedracht” en „Nydiecheyt”. „De arme Ghemeente”, het uitgeperste volk, zit aan zijn voeten, en strekt smeekend de hand uit naar den Prins. Aan Alva's zijde staat, geboeid aan handen en voeten, naakt uitgeschud, „De natie van nederlant”. In de linkerhand houdt Alva de schaar, waarmee hij de schapen de wol zal afknippen.

En dan rechts, daar is alles mooi. De Prins, óók gekroond, doch met „Eere”, „Slants Voorspoet” en „Rust der Conscientien” vergezellen hem, terwijl de Faam zijn lof rondbazuint. Op de achtergrond is het Spaansche wanbedrijf te zien: het achtervolgde volk, de galg, de brandstapel.

Scherp is deze zinneprent en bitter, en zeker geschikt om de wrevel over Alva's tyrannie te binden te voeden.

Weer een echte zinneprent is de derde die we hier boven reproduceeren.

Deze handelt over de Pacificatie van Gent, waar bij Noord en Zuid zich, zij het helaas voor kort, vereenigden tegen Spanje. De eenheid wordt voorgesteld door de omheining, de tuin, waarbinnen alle veilig zijn. Het verdrag, door de vrijheidshoed gekroond, staat midden tusschen de zittende vrouwenfiguren, die elk een provincie voorstellen, waarvan ze het wapenschild dragen. De Hollandsche Leeuw verdedigt de ingang van de tuin tegen het Spaansche geweld, dat wordt voorgesteld door wapentuig en soldaten.

Een heel wat makker prent dus dan de vorige; ook deze is meer van onderwijzend dan van prikkelende aard.

Diezelfde Pacificatie werd méér „beteekend”. Zoo is er nog een plaat, vol zinnebeeldige figuren, waar de arbor pacis, de vredesboom, zijn takken uitspreidt over een tafereel, waar Tweedracht en Valschheid, met hun ongedierte (tijgers en wolven), worden verjaagd en Eendracht en Trouw hun plaats innemen. Het is een drukke, maar goedgeloofde plaat, ook in de kleinere onderdeelen wel verzorgd.

Natuurlijk gaf ook de Unie van Utrecht aanleiding tot het verspreiden van een zinneprent. Hoofdfiguur daarvan is de

Prins, die als Verlosser van het verdrukte volk begroet wordt.

Hiermede heb ik de meest bekende zinneprenten uit die tijd aangeduid. 's Prinsens betekenissen werd erdoor vergroot, zijn invloed op het volk wies erdoor.

Juist de „leer” prent bracht onder het volk, dat voor een deel nog uit analfabeten bestond, de grondgedachten van 's Prinsens politiek naar voren.

Zeker, ook hier zit achter de afbraakgedachte, die steeds de bedoeling is van de moderne politieke spotprent. Maar veel en veel minder dan in later eeuwen.

Ook nu werken zinneprenten mee aan de vorming van de volksgeest.

Of wat is het anders dan een zinneprent, als de A.R. partij haar kandidaten aanbeveelt door een sobere plaat: een krachtige hand aan het Staatsbewind, met de woorden „Voor krachtig bewind” als eenige verklaring?

In deze zinneprent wordt direct gegrepen naar de geest van het volk, dat zich de abstracte begrippen gaarne verbeeldt.

Een eigenschap, waarvan ook in Prins Willems dagen reeds het juiste en gepaste gebruik werd gemaakt!

J. LENS.

Kuyper over Prins Willem I.

1. Naar 's Prinsens Leuze.
Den 1sten April 1872, op het derde eeuwfeest onzer nationale geboorte, verscheen het antirevolutionaire dagblad „De Standaard” als teeken van herleving dierzelfde nationaliteit, die op 1 April 1572 door de inneming van den Briel werd gesticht. In het hoofdartikel schreef de Hoofdredacteur Dr A. Kuyper o.m.:

„Eerst also 'taengaet de glorie van God en de rust van de arme geloovigen in 't Nederland, so sal een iegyk van hen een eyde zetten alle ambitie ende eigenbaet”, dus luidde het vroom bevel eens door Willem van Oranje aan zijn Watergeuzen gegeven; dat vorstelijk woord van den Vader des vaderlands beheersche ook thans ons Christenvolk bij zijn vaderlandschen jubel.

Klein was de vloot van kromstevens en boeiers, die nu drie eeuwen terug op den eersten van Grasmasnd voor Brielles reë het anker liet vallen, maar Gods Woord was op die kleine vloot een macht. Scheepsoorder was het, „dat alle die schipluiden en soldaten souden ghehouden zyn, 's morgens ende 's avont's boven te comen, voor zy aten ofte droncken, om Godes woort te hooren; by verbeurte een schelling, een helft voor den armen en een helft voor den perfoot”.

Dat heilig Boek, vrij aan toord gelezen, en in het lieve vaderland hun uit de hand geslagen „was, hoe ook onbewust, het program van den strijd, waartoe die stoere, stugge Geuzen het zwaard hadden aangegesp.

Om Vrijheid, dat dierste goed, waarvoor de man van karakter willig zijn bloed ten beste geeft, ging het bij dien strijd. Er was dorst naar een nieuwe, machtige vrijheid, alom bij den landzaat, maar in hun borst bovenal geboren. Welk een vrijheid was hun doel?

Het ging niet om Staatskundige vrijheid! Men dacht er nog niet aan den Koning van Spanje af te zweren.

„Voor God wil ik belijden
en Zyne groote macht,
dat ik ten geenens tijde
den Konink heb veracht!”

Het ging niet om Staatskundige vrijheid! Men laat dan de Thym's en Nuyens het U zeggen, of er ooit een vrijer volk dan op Holland's erve onder zijn Graven en Hertogen had geleefd!

Neen, de nieuwe Vrijheid, die met heur Goddelijke, scheppende kracht een nieuwe natie in ons goed Holland stichtte zou, was een nog ongekende vrijheid, een vrijheid van oneindig hooger orde, de Vrijheid der conscientie.

In Oranje's brief, kort na Brielle's inneming aan de Staten uitgegaan, klonk het eerste artikel zoo plechtig: „So roepe ick God Almachtig tot getuighe, dat ik dese en geene anders reden tot desen oorloghe hebbe, dan dat lo alle decreten, door dewelke de Conscientien en wetten geweldt aangedaan wordt, vernietigd werden, en dat elck een, die het geliefte, de vryheit hebbe de leer van de Profeten, van Christus ende de Apostelen aen te nemen, en zo dat de naam van Inquisitie voor eeuwig uitgeveegt worde, enz.”

Niet om liberalistische vrijheidsleuzen, maar om Vrijheid van conscientie kampte men ten bloede toe, om een plek ook voor Gods Kerk, dat ze ruste mocht vinden voor het hal van haren voet. „Aldegondel” riep de groote Oranjeforst, „laet men ons vertrappen, mits we hulpe moghen bieden aan Gods Kercke!”

Vrijheid van conscientie, dus heet dan de nieuwe macht, wier geboorte-ure sloeg, toen Brielle's poorte onder pek- en stroowalm wierd stuk geramd en ten beste haar deuren bezweken!

Sinds zijn drie eeuwen over ons volk en vaderland heengegaan, en geen brandstapel hoort ge meer knetteren, geen Alva trapt ons meer op de borst!

En nu. Van Brielle's inneming weet elk kind nog op onze straten te zingen. Het feit was te machtig. De volksdeun van „verloof Alva synen Briel” stierf nog niet weg.

Maar wat wel bij de massa wegstierf, is de herinnering aan het Oranjewoord: „Dit werk is niet uit menschen, maar uit God”. Men jubelt van Revolutie,